

**Cs. Varga István**  
**Gárdonyi Géza alkotóművészete Magyar Örökség**

A reformkor legfontosabb intézménye az Akadémia, ahol hajdan „A legkülönb társaságban”, egy asztalnál ült „mind, aki számos; / Az asztalfőn maga Arany János.” Valaha konszenzusnak számított: „A nemzet midőn jeleseinek szobrot emel, magának állít emlékoszlopot s midőn elhunyt jeleseit tiszteli, magát teszi tiszteletre méltóvá.”

Szeretettel köszöntök minden jelenlévő kedves Úrhölgyet és Urat. Üdvözlöm Klinghammer István akadémikus urat és Böszörményi Gergely urat, a *Magyar Örökség és Európa Egyesület* elnökeit, az elnökség tagjait. Köszöntöm B. Kovács Istvánt, a Gárdonyit posztumusz díjra felterjesztő és díjátadó Barátomuramat. Szeretettel üdvözlöm a Gárdonyi-családot, élén Keller Péter minőségfejlesztő mérnök urat, a családkutatóból Gárdonyi-kutatóvá vált dédunokát. Köszöntöm a 14 Gárdonyi-ük- és szépunoka jelenlévő képviselőit. Szeretettel köszöntöm Gárdonyi tisztelőit, olvasóit, kutatóit.

Gárdonyi életében a földrajz valóban *térbeli* történelem, a történelem pedig *időbeli* földrajz: az ön- és valóságismeret iskolája. Diákkoráig 12 helyen fordult meg, családjával együtt 21 települést, számos borvidéket is meglakott. Öröksége nemcsak életművet jelent, hanem utókort, kultuszt, befogadást, beállítódást, hatástörténetet, szöveghagyományt, értelmezést, még félreértéseket, legendákat, hiedelmeket, kitalációkat és hamisításokat is.

Apja, Ziegler Sándor Mihály nemzeti hős: „Kossuth fegyvergyárosa”. Sírja a káli temetőben hiteles 1848-as emlékhely. Anyja: nemes Nagy Terézia, hét gyerek szülője, az anyai szeretet, hitvesi türelem példaképe. Egerben a Hatvani temetőben nyugszik.

Az író az *emberélet útjának felén sötétlő erdőbe* jutott. Amint írja: „A Pokol kapujától kerültem az Isten közelébe”. Egerbe hívta anyját, maga köré gyűjtötte gyerekeit. Válasát jogilag is rendezte. Tordai Ányos szerint „Eger a megtérést és a megérést” jelenti Gárdonyi számára. „A gondviselő Isten visszahívta (...) egri azilumát az égboltozattal, az Istennel, a másvilággal ezután már *elszakíthatatlanul*, összekötötte.” Írói műhelyt, szellemi kilátót épített. Elérte a „*független* nyugalmat / Melyben a dal megfogható.”

A tehetség kegyelméből *Földre néző szemmel, égre néző lélekkel* lélekből lélekhez, szíven át az értelemhez tud szólni. Két, *ars poetica* érvényű gondolata: „Amiben a lelketek nyer, az az igazi nyereség”; „csak az a jó könyv, mely tanítója a nemzetnek.”

Az *öreg tekintetes* Dosztojevszkij-mélységű, mestermű, példázat-regény. A modernkori lélekrombolás következményeire világít. Az *Isten rabjai* (1908) művészi erővel, lélektani hitelességgel idézi meg Árpád-házi Szent Margit megszentelődésének történetét. A ferences lelkületű kis kertészlegényből Jancsi barát lesz, a *Rómeó és Júlia* Lőrinc barátjához mérhető, ragyogó karakter. A *Jancsi dáde* katartikus szépségű novella. Az emberszeretet unikális, Fielding, Scott, Puskin, Hugo, Baudelaire, Lenau, Gorkij..., Marquez művei közt is egyedülálló, emberi és roma sorstükör.

Az *Egri csillagok* élmény-gazdag, *jellem- és nemzettudat-nevelő* remekmű: a legtöbbször kiadott magyar regény; filmváltozatát a legtöbb magyar néző látta. Nyitánya tüneményes, zárása fenséges: „Mind a két anya kitárt karokkal röppent a maga gyermekéhez.” „Az egyik azt kiáltotta: – Szelim! A másik azt kiáltotta: – Jancsikám!” S letérdeltek a gyermekükhöz. Ölelték, csókolták.” A két asszony békejobbot nyújt egymásnak.

Keller Péter az *ars sacra* dimenzióban, Sík Sándor *Gárdonyi, Ady, Prohászka* triptichonja szellemében, Ravasz László és Tordai Ányos nyomán bizonyítja: dédapja művének gyémánttengelye: a Jézus-eszmény. Számos jeles, neves kutató egy új, teljesebb, árnyaltabb és hitelesebb Gárdonyi-kép kialakításáért munkálkodik, hogy fényre derüljön az életmű számos eltagadott, mellőzött, ma is homályban hagyott szakrális és nemzeti értéke.

Az olvasók 2005-ös nagy szavazáson az *Egri csillagok*at választották legkedvesebb könyvüknek. A 2013-as jubileumi emlékévkben a Gárdonyi-kultusz, kutatás, könyvkiadás megélelénkült. A szőlősgyöröki Göre-konferenciák előadói Gárdonyit Csokonai és Berzsenyi mellé helyezték a Somogyi Irodalmi Panteonban. Keller Péter „fényre bábáskodta” *A Nemzeti Szalóny és más. Válogatás a Göre Gábor Humorkonferenciák előadásaiból* című kötetet.

Elsőként Szőlősgyörökön hirdette tábla: *Gárdonyi-település*. Devecserben, a *Fel nagy örömrre* születésének színhelyén, *Gárdonyi Emléktársaság* alakult. A devecseriek emlékházat vettek és rendeznek be. Náluk és Kálban is tábla jelzi: *Gárdonyi-település*. Bár Gárdonyi emléke önfényétől ragyog, a *Magyar Örökség Díj* kitüntető reflektorfénybe helyezi: az író: a díj és díjazott egymás fényét erősíti.

Eger hírneve, dicsősége Dobóhoz, Gárdonyihoz, a város- és kultúraépítő nagy püspökökhöz és a borhoz kötődik. Gárdonyitól tanultuk: „A borban öröm, barátság, dal és boldogság van.” Tinódi Európa-hírűvé, Gárdonyi, száz év óta Eger legfőbb jótévője, világhírűvé tette az egri diadalt. Megjelent a *Bikavér* fehér párja: az *Egri csillag*. Bizakodom, hátha Egerben is lesz tábla, talán „**Üdvözljük Az egri csillagok városában**” felirat is.

Gárdonyi számára a *Biblia* „a könyvek könyve / (...) Isten szíve dobog benne.” Az *Újszövetség: opus magnum*. Azt kérte: „koporsómban is az legyen a szívemen.” Koporsóját érseke szentelte be. Eger méltón búcsúzott írójától, aki az egri vár megszentelt földjében, a Bebek bátyán lelt végső nyugalmat. Kosztolányi a *Nyugat* nevében búcsúztatta: Gárdonyi „Jókai és Mikszáth társaságában Hatalmas Harmadik.” Tordai Ányos szerint: „Mi egriek följobb nem vihettük. De a jó Isten, hisszük, még magasabbra vitte.”

Szerencsére az irodalom nem kánonokban, hanem művekben, az olvasók szívében és emlékezetében él. Az egri vár és Gárdonyi sírja nemzeti kultusz- és zarándokhely. Jövőre, 2022. október 30-án lesz Gárdonyi mennyei születésnapjának 100 éves évfordulója. Lelkiismereti vizsgánk, hogy írói, szellemi hagyatékát élő-eleven örökséggé tegyük.